

STATSMINISTERN

Anförande vid
Broderskapsrörelsens
kongress i Piteå
1974-08-04

Med reservation för eventuella
ändringar

Vi firar i år i Sverige ett alldeles unikt jubileum. Vi har haft fred i 160 år.

Vi firar inte detta jubileum med några smattrande fanfarer. Inte heller ger det anledning till en uppvisning i självbelåtenhet. Det motiverar närmast en känsla av ödmjukhet och tacksamhet i medvetande om att vårt folk därigenom besparats krigets fruktansvärda lidanden och fått möjlighet till ett fredligt samhällsbygge. Freden beror ju verkligen inte på någon moralisk överlägsenhet hos det svenska folket. Den är resultatet av lyckliga omständigheter och tillfälligheter, förvisso en klok politik i vissa lägen, men också en god portion tur.

Att ha förskonats från krig i över halvtannat sekel är ett utomordentligt privilegium för vårt land och vårt folk. Hur stort detta privilegium är påminns vi ständigt om i beskeden från vår omvärld, som ständigt berättar om krig och förstörelse, om lidande och död.

För precis 10 år sedan tog Tage Erlander initiativet till att grunda ett fredsforskningsinstitut i Sverige. Idén hade sitt ursprung i en motion till 1964 års partikongress. Sverige med sin långa fredstradition ville satsa på en seriös och obunden forskning i syfte att förebygga krig och mellanstatliga konflikter. Det forskas så oerhört mycket om krigets möjligheter. Det forskas nästan inte alls om fredens betingelser.

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut, SIPRI, inrättades 1966 av riksdagen. Det har utvecklats till ett respekterat och viktigt opinionsbildande organ i den internationella debatten om fred och nedrustning.

Läsningen av de senaste årens SIPRI-rapporter om rustningarna i världen är sannerligen inte uppmuntrande. Trots förhandlingar om kärnvapenbegränsning och truppereduktioner och trots de pågående strävandena till avspänning drivs vapenutveckling och vapenproduktion fram snabbare än någonsin. Det talas om nedrustning; i praktiken fortsätter kapprustningen. Världens totala utgifter för militära ändamål under 1973 uppgick enligt SIPRI:s analyser till 207 miljarder dollar. Det är över 6 % av världens samlade bruttonationalprodukt. Det motsvarar den sammanlagda nationalinkomsten för den fattigare delen av mänskligheten.

Den militära forskningen och utvecklingen förbrukar för närvarande omkring 20 miljarder dollar årligen och sysselsätter cirka 400.000 vetenskapsmän och tekniker runt om i världen. USA och Sovjet svarar ensamma för 85 % av världens totala utgifter för dessa ändamål.

Det är de rika industristaterna som svarar för den helt överväldigande delen av världens militära utgifter. Fyra stater - USA, Sovjet, Frankrike och England - svarar ensamma för 70 % av de totala utgifterna. Men kapprustningen sprider sig till allt flera stater och regioner. U-länderna avsätter tydligen en allt större del av sina resurser till upprustning. De beställde vapen för nära 2 miljarder dollar under 1972 och 1973. Och i år har vi kunnat läsa om allt flera kontrakt i den internationella vapenhandeln med den tredje världen. Man ställer allt modernare vapentyper till förfogande för export. Man byter vapen mot olja.

Mellanöstern har blivit en av de mest militariserade regionerna i världen. Under tiden mellan sexdagarskriget 1967 och oktoberkriget 1973 mer än fördubblade Israel och Egypten nivån för sina militära utgifter. I oktoberkriget 1973 engagerades över 4.000 stridsvagnar och 2.000 flygplan. Med hjälp av de andra raffinerade vapen som de

två supermakterna ställde till de stridande parternas förfogande förstördes c:a 1/3 av de flygplan och hälften av de stridsvagnar som var inbegripna i kriget, förutom de omfattande förlusterna i människoliv. En mycket betydande del av de materiella förlusterna lär redan ha ersatts av Sovjetunionen och USA. Till detta kommer de omfattande militära satsningar som görs av länderna kring Persiska viken, vars strategiska betydelse ökats dramatiskt som följd av oljekrisen.

Ett annat exempel från SIPRI:s undersökningar: Förenta Staternas utgifter för Vietnamkriget i form av militär hjälp till Sydvietnam beräknas budgetåren 1974 och 1975 till över 4 miljarder dollar. Bara 6 länder i världen har totala militärutgifter som överstiger detta värde. Detta ger besked om den militära verksamheten i Vietnam trots överenskommelse och eld-upphör. Vietnam har sannerligen inte fått sin fred.

Kapprüstningen innebär naturligtvis ett fruktansvärt slöseri med världens resurser. Tänk om dessa resurser i stället kunde användas för de fattiga folkens utveckling, för att bekämpa lidande och nöd. De militära utgifterna för de länder som ger u-hjälp omfattar nästan 30 gånger mer än vad de ger som bistånd.

Tänk om all den kunskap, allt det skarpsinne som nu används för att utveckla allt mer fruktansvärda förstörelsevapen i stället med full kraft kunde sättas in i kampen mot underutveckling, mot svält och mot sjukdom, helt enkelt för att trygga freden i praktisk och konstruktiv gärning.

Låt mig fästa uppmärksamheten vid en annan, djupt ödesmättad aspekt.

De oerhörda vapenarsenalerna utgör ett dödligt hot. De skapar och vidmakthåller en explosiv situation.

x) Se sid. 5a).

Under perioden 1963-1974 har Förenta Staterna ökat antalet landbaserade interkontinentala kärnvapenrobotar från 424 till 1.054 och antalet ubåtsbaserade kärnvapenrobotar från 224 till 656. För Sovjet är motsvarande siffror 100 - 1.576 och 100 - 636. Bara under år 1972, det år SALT-avtalet undertecknades, ökade antalet strategiska kärnvapenstridsspetsar i USA från 5.890 till 7.040 och i Sovjet från 2.170 till 2.260. Under tiden efter det partiella provstoppsavtalets undertecknande 1962 fram till 1974 har USA utfört 260 underjordiska kärnvapenprov och Sovjet 136.

För en del år sedan beräknade nobelpristagaren George Wald att den sprängkraft till förstörelse

x) Självva grundvalen i nedrustningssträvandena är att hejda kapprustningen på kärnvapenområdet. Under de två senaste månaderna har inte mindre än sex länder sprängt kärnladdningar. Det betyder att flera länder har genomfört kärnsprängningar än någonsin tidigare på så kort tid. Från svensk sida vänder vi oss med skärpa mot alla dessa upptrappningar av en redan farlig situation.

Arbetet på att göra ickespridningsavtalet allomfattande försvåras. På samma sätt kastar de sin skugga över våra ansträngningar att medverka till ett fullständigt provstopp.

De nuvarande kärnvapenmakterna bär en stor del av ansvaret för denna olyckliga utveckling genom att inte själva ha lämnat mer effektiva bidrag till en kärnvapennedrustning.

som stormakterna besitter är så stor att den skulle räcka till 15 ton trotyl för varje människa i världen - män, kvinnor och barn. Denna siffra är idag förmodligen större. Den räcker mer än väl till att fullständigt krossa den mänskliga civilisationen.

De ledande stormakterna förfogar sålunda över en programmerad förintelse av motståndarna. De interkontinental robotarna står skjutklara på ramperna och på u-båtarna, inställda mot förutbestämda mål. Man har utvecklat defensiva ABM-system för nedskjutning av inflygande robotar. Man utvecklar offensiva MIRV-system (multiple independent reentry vehicles), en svärm av kärnvapenstridsspetsar på varje robot, vilket mångdubblar antalet möjliga mål. Och man ^{talar/}om nya och än mer förödande instrument och ännu mer utstuderade strategier.

Men ingen av stormakterna har möjlighet att förinta motståndaren i en första överraskande attack. Man måste räkna med att motståndaren hinner slå tillbaka med fruktansvärd kraft. Med den makabra precision, som används i dessa sammanhang, har man stundom beräknat effekterna till en förintelse av en fjärdedel av motståndarens befolkning och hälften av dess industriproduktion i den första motattacken.

Detta har kallats "garanterad ömsesidig förstörelse", vilket på engelska fått den passande för-

kortningen MAD. Det utgör i sin tur grundvalen för talet om paritet eller maktbalans. Det utgör i sin tur den säkerhetspolitiska utgångspunkten för avspänningen.

Den nuvarande situationen måste nämligen vara en ständig mara för stormakterna. För flertalet människor låter dessa redovisningar av dagens förstörelsemedel som skräckfyllda fantasier som man har svårt att förankra i verkligheten. För stormakternas ledningar är det realiteter som de dagligen handskas med. De satsar enorma resurser på kapprustning i syfte att skapa sig trygghet.

Men ju starkare de blir, desto större blir också deras osäkerhet och otrygghet. Man fruktar hela tiden att motståndaren skall få ett tillfälligt övertag, nå en teknisk nydaning som i ett slag förändrar situationen. Man hetsar sig framåt i ett forcerat utvecklingsarbete, som innebär en orimlig ekonomisk belastning. Man står ständigt inför risken att ett misstag, en felbedömning, en olyckshändelse skall leda fram till den garanterade ömsesidiga förstörelsen.

Det nya förhållande mellan de två supermakterna som växt fram under senare år vilar på ett ömsesidigt erkännande att ett kärnvapenkrig dem emellan till varje pris måste hindras. Det är i

och för sig en framgång för förnuftet, om man nu kan tala om förnuft i dessa sammanhang. Det har växt upp en hel flora av strategiska doktriner om hur starka, hur träffsäkra och hur osårbara de kärnvapen skall vara som krävs för att terrorbalansen skall hålla och för att ingen av de två makterna skall frestas eller skrämmas att slå till först. Det har blivit ett slags spel med mer eller mindre spekulativa teorier som, vilket vi har sett, alla kan användas som motiv för en ytterligare ökning av de redan förgörande arsenalerna på bägge sidor. I ett öppenlydande ögonblick på en /presskonferens i Moskva härförleden förklarade utrikesminister Kissinger att man både i Sovjet och i USA nog hade besvär med sina militärer när man söker nå överenskommelser.

Emellertid har ett samförstånd nåtts att rustningsläget, som det just nu föreligger, skall beskrivas som innebärande paritet eller balans. Och man skall i och för sig inte förringa de resultat som nåtts: provstoppsavtalet och den heta linjen, yttre rymdavtalet, icke-spridningsavtalet, SALT-avtalet 1972 och toppmötena 1973 och 1974. Någon nedrustning har man inte nått, men man har satt vissa tak för fortsatt kapprustning på vissa områden. Och förhandlingarna fortsätter på en rad olika områden. Man behöver inte betvivla en vilja hos stormakterna att nå fram

till överenskommelser som förhindrar ett kärnvapenkrig dem emellan.

Men det dödliga hotet kvarstår. Det är emellertid inte endast motsättningarna mellan de båda ledande stormakterna - strategiskt, ideologiskt och ekonomiskt - som utgör ett hot mot freden. Det jäser på många håll i världen. Där finns kampen mot kolonialism, förtryck och diktaturer, folkens strävan till frigörelse från utländska förtryckare och inhemska herrar. Där finns djupgående motsättningar mellan nationer inom en region. Där finns fattigdomen och lidandena och de växande klyftorna mellan olika delar av världen, som i längden utgör det främsta hotet mot freden. På något sätt blir stormakterna berörda av alla kriser som kan utbryta på olika håll i världen. Insikten om de risker detta för med sig måste också vara något av en mara för stormakterna.

Den politiska innebörden av avspänningen är att man i Washington och Moskva tycks vara överens om att i huvudsak erkänna och visa respekt för motpartens intressen och att noggrant följa alla kriser i världen som kan riskera att i sina yttersta konsekvenser leda till kärnvapenkrig. Detta måste man till varje pris undvika. Man

vill inte att sådana kriser skall råka "ur kontroll", som uttrycket lyder, och man vill ha möjlighet att i någon form gripa in för att få läget just "under kontroll". Redan i användningen av dessa ord ligger ett anspråk som i hög grad berör andra staters och särskilt småstaternas intressen. Man kan något förenklat påstå att stormakterna hävdar följande:

I syfte att förhindra ett kärnvapenkrig, som vore ödesdigert för alla, har stormakterna rätten, nära nog en förpliktelse att ingripa om en lokal konflikt hotar att utveckla sig till en världsbrand. Den heta linjen är ett konkret uttryck för detta gemensamma intresse. De tycks, något paradoxalt, anse att kärnvapenarsenalen ger stormakterna en rätt till ingripande i världsfredens intresse. Detta tänkesätt för med sig vissa komplikationer och faror för småstaterna, som jag skall återkomma till.

Det kan ha sitt intresse att just ur avspänningspolitikens synpunkt betrakta några av det senaste årets internationella kriser.

Under loppet av knappt ett år har två kriser träffat östra Medelhavsområdet, den arabiska aktionen mot de av Israel ockuperade områdena i oktober 1973 och nu kuppen på Cypern, som ledde till den turkiska aktionen bara för några veckor sedan. De två kriserna har helt olika historisk och faktisk bakgrund, men de har ett drag gemensamt. I båda fallen är det fråga om att stater vill skydda eller återerövra områden med befolkningar som etniskt och religiöst tillhör de egna folken. De arabiska staterna förtvivlade om möjligheten att med politiska medel få tillbaka de områden som ockuperades av Israel under juni-kriget 1967. Så beslöt de sig för väpnat våld. Turkiet ansåg att den turkiska minoriteten på Cypern var utsatt för ett dödligt hot genom den från Aten inspirerade kuppen på Cypern. Så grep man till vapen.

I båda fallen tog de berörda staterna militära initiativ i en stämning av desperation över att vara konfronterade med situationer som de uppfattade som djupt orättvisa och farliga för den egna säkerheten. Som de själva såg saken hade de inget alternativ.

Detta kan givetvis inte rättfärdiga tillgripandet av militärt våld. Vi måste i alla lägen hålla på FN-stadgans förbud mot allt våld över gränser. Ingen möjlighet får lämnas oprövad att på förhandlingarnas väg nå fram till fredliga överenskommel-

ser.

Men hur resonerade de berörda länderna?

Egypten och Syrien hade tydligen kommit till den slutsatsen, att de i det rådande avspänningsklimatet inte kunde få verksamt stöd av supermakterna för den förändring av det bestående läget som ett återlämnande av de ockuperade områdena skulle innebära. Det var en del av deras motiv att gripa till våld. De kunde räkna med att hur krigslyckan än vändes, supermakterna skulle reagera snabbt och effektivt för att hindra en spridning av konflikten och för att äntligen på allvar ta ity med uppgiften att lösa det politiska problemet om områdenas återlämnande. De kunde nu med eftertryck hävda att så länge detta problem förblev olöst det innebar en risk för nya våldsamma utlösningar och därmed ett hot mot avspänningen.

Vare sig nu detta exakt var beräkningen eller inte, så verkade avspänningsmekanismen enligt det angivna mönstret.

En konferens om fred mellan Israel och dess arabiska grannar har äntligen kommit till stånd och en process inletts, som kan leda till en framtid i fred för de hårt prövade folken i Mellersta Östern, även om de svåraste problemen återstår att lösa.

I det militärt och politiskt så känsliga området i östra Medelhavet har supermakterna likaledes sett sitt främsta intresse i att undvika öppen och långvarig konflikt. Så snart Cypern-krisen bröt ut trädde de omedelbart i direkt kontakt med varandra. Vi kan säkert förmoda att den heta linjen flitigt kom till användning. Vad som exakt avhandlades är inte känt, men man tar nog inte fel om man antar att samförstånd hela tiden rått om att läget på och kring Cypern inte skulle få utveckla sig så att balansen stördes på något väsentligt sätt och att risker uppstod för konfliktens utbredning. Det var detta samförstånd som var en förutsättning för att säkerhetsrådet redan på den turkiska aktionens andra dag kunde fatta sitt enhälliga beslut om eld-upphör och om upptagande av förhandlingar. Och det var detta samförstånd som kom Turkiet och Grekland att inom 24 timmar acceptera uppmaningen till eld-upphör.

Nu har ytterligare internationella avtal tillkommit: Genève-överenskommelsen och säkerhetsrådets beslut att låta FN-trupper träda in mellan parterna.

På något håll i Sverige har den reflexionen gjorts att Cypern-krisen visar hur bräcklig avspänningen är. Det har sagts att om krig kan bryta ut i södra Europa så kan det lika väl ske i norra Europa. Alltså skall vi rusta mera. Denna tankegång vilar på ett missförstånd - om den nu inte bara har det taktiska syftet att kritisera vår försvarspolitik. Avspänningen innebär naturligtvis ingen garanti mot kriser och lokala krig. Den kunde inte hindra

Turkiet att gripa till vapen och kanske, som jag nyss sade, utgjorde den i Mellan Östern-krisen förra året rentav en del av motivet för den arabiska aktionen. Men det viktiga är att genom avspänningen sattes omedelbart starka krafter in på att begränsa och lokalisera konflikten.

Förhandlingar drevs fram som syftade till att undanröja orsakerna till nya konflikter. Det är så som avspänningen verkat och såtillvida kan den sägas ha haft en positiv verkan.

Det är viktigt att konstatera detta. Men det är också viktigt att konstatera att avspänningen ingalunda är oproblematiske ur de små staternas synpunkt. Vi lever i en tid av allt starkare hegemoni för supermakterna. Deras makt är oerhörd. Den är starkast markerad på vapenteknikens område. Men den gäller också tekniskt, vetenskapligt, ekonomiskt. Den utvecklingen kan innebära en fara för de små nationernas självständighet. För att värja sig måste de ha förmågan till inbördes solidaritet och sammanhållning, till att söka internationella lösningar på problemen.

När sådana synpunkter framförts reagerar stormakternas ledare stundom med förtrytelse.

Det är vi som värnar freden, säger man.

Det är vi som ser till att man undgår ett kärnvapenkrig, att konflikter begränsas, att ordning råder. Det ger, så att säga, ett moraliskt berättigande för superstaternas övermakt. Den upprätthålls

i alla intresse, anser man. Det ligger något av berättigande i tankegången i vissa lägen. Det gör det särskilt angeläget att med stor vaksamhet uppmärksamma de faror som utvecklingen kan föra med sig för små nationer.

Det ligger vidare i avspänningens väsen att supermakterna föredrar bevarandet av det bestående tillståndet framför förändringar. Det verkar också som om ledningen i dessa två stater inte hade något emot att avspänningen därmed har ett drag av konservatism. Men på samma sätt som inom en nation utvecklingen går vidare och ständiga reformer måste drivas fram om samhället skall bevara sin livskraft och sitt lugn, så uppstår också internationellt, både på det regionala och det globala planet, hela tiden tillstånd som måste förändras eller undanröjas för att det internationella samfundet skall leva i fred. Supermakterna kan just i avspänningens tecken tänkas bli så rädda för konsekvenserna av varje förändring att de hellre accepterar förlängningen av även ett orättfärdigt eller riskfyllt tillstånd. Även på detta sätt berörs andra staters intressen av avspänningen.

Häri ligger, som jag framhöll på er kongress för nio år sedan, en motsättningen i dagens värld. Det är fullt möjligt att med god vilja t. ex. frysa den existerande nivån på kärnvapenområdet. Men det går inte att frysa den social och eko-

nomiska utvecklingen i världen.

Kraven på förändringar är särskilt stora i den tredje världen. Den nationella, sociala och ekonomiska frigörelse som sker i många länder leder till krav på omfattande och snabba förändringar. Frihet och mänsklig värdighet upplevs där starkare än behovet av fred och avspänning. Att söka hejda den utvecklingen blir på sikt ett ännu starkare hot mot fredlig samlevnad mellan nationerna. Hoppet om avspänning och nedrustning kan inte bli helt förverkligat förrän alla folk nått sin frigörelse.

Denna syn innebär inte att vi är motståndare till avspänning mellan supermakterna. Tvärtom, den har vårt varma stöd. Men vi måste noga beakta dess konsekvenser. Och det visar sig också att förändring trots allt är möjlig, om än i många fall villkorlig och osäker.

Under det senaste året har en demokratisk utveckling av stor betydelse inletts i Turkiet. Under detta år har den fascistiska diktaturen i Portugal fallit. Under detta år har det blivit klart att det portugisiska kolonialväldet går mot sin upplösning. Vi kan äntligen skönja hopp på fred och självständighet för folken i Angola, Guinea-Bissau och Mozambique. Den eländiga mili-

tärjuntan i Grekland har åtminstone synbart börjat avtåga från scenen.

Vem är det som drivit fram förändringen?

Naturligtvis har den internationella opinionsbildningen haft sin betydelse, så som den drivits, t ex i Förenta Nationerna, i Europarådet och i den internationella debatten. Men - för att nu uttrycka sig försiktigt - det torde vara obestridligt att när man haft att överväga dessa ting i de militära allianser, som de berörda länderna ingår i, de maktpolitiska och strategiska övervägandena haft överhand framför viljan att lämna demokratins ideal. Om det varit tvärtom hade inte regimerna kunnat bestå, i varje fall inte inom alliansen. Och det andra maktblocket torde ha insett att respekt för motpartens intressen är en viktig förutsättning för att undgå annat än verbal inblandning i den egna maktsfären, när folken där reser krav på förändringar.

Det är folken själva som drivit fram förändringen. Trots censur, terror, tortyr och konstant förtryck har kraven på självständighet, demokrati och social rättvisa inte kunnat utsläckas. En mångårig kamp mot förtryckarna har förts till seger. Det kan visserligen sägas att det i Portugal var militära krafter som avskaffade regimen och att i Grekland juntan (frivilligt) kallade in civila politiker, men

det är i båda fallen klart att det är folkliga opinioner som är grundval och förutsättning för förändringen.

Utvecklingen i Portugal och Grekland är ett exempel på hur otidsenliga regimer, auktoritära juntor utan folkligt stöd går mot oundviklig politisk och moralisk bankrutt. De blir till slut, trots alla sina dekret, tortyrkammare och vapenarsenaler, oförmögna att styra landet, inkapabla att få samhället att fungera. De faller så till slut som av sig själva, eller tvingas kalla in civila.

Förtryckarregimer bär inom sig fröet till sin egen förintelse och folkets frihetslängtan kan aldrig helt förkvävas. Den kan alltid och kommer alltid att blossa upp på nytt. Däri ligger en viktig lärdom för dem som tvivlar på eller förtvivlar om demokratin.

Det ger också hopp åt dem som ännu kämpar för sin frihet. I Chile började en förändring på fredlig väg med folkets stöd. Man sökte fullfölja förändringen på fredlig väg trots inblandningen av utländska kapitalintressen, trots sabotagen och de ekonomiska svårigheterna och trots de privilegierades fanatiska motstånd. Men den demokratiska regimen krossades genom en ohyggligt

brutal militärkupp. Där fanns inga maktpolitiska intressen, inte något led i avspänningen som kunde komma det chilenska folket till stöd. Allendes regim upplevdes ju tvärtom som ett hot mot det bestående i andra länder på kontinenten.

Nu fortsätter terrorn i våg efter våg. Den måste fortsätta därför att juntan lever i skräck för folket. I tisdags dömde en militärdomstol i Santiago fyra personer - tre militärer och den förre centralbankschefen - till döden. Deras brott var att ha visat sig solidariska med Salvador Allendes demokratiskt valda regering. Men det går inte att utrota frihetslängtan hos ett folk. Förr eller senare kommer blodsregimen i Chile att försvinna i sin oändliga förnedring och skam. Det är dock fruktansvärt att tänka på hur mycket av lidande som dessförinnan kommer att drabba människor.

Vi har i dagarna också nåtts av upprörande uppgifter från Sydkorea om dödsdomar mot ett stort antal personer.

Sverige är övertygad motståndare till dödsstraffet. Vi har i många år aktivt deltagit i FN-arbetet för att få det avskaffat. Vi kommer att fortsätta att verka för en internationell

opinionsbildning mot det förakt för människoliv som kommer till uttryck i dess tillämpning. Regeringen har därför vädjat till Republiken Koreas president att benåda de personer som dömts till döden i Söul.

När man ständigt hör om krigen och förtrycket och vederstyggligheterna i världen kan det vara frestande att uppleva att engagemanget har föga mening. Det är en felsyn. Det är självklart att ett litet land som Sverige har begränsade möjligheter att påverka utvecklingen. Men vi har en förpliktelse att efter måttet av vår förmåga delta i den internationella opinionsbildningen. Och om man ser tillbaka på våra engagemang för folken i Vietnam, i Chile, i Grekland och Portugal, i afrikanska länder, så har de för oss tätt sig som djupt meningsfyllda därför att det gällt en rättfärdig sak. Och vi kan utan att förfalla till överord konstatera att det har en praktisk betydelse.

För ett litet land som Sverige är det naturligt att betrakta Förenta Nationerna som ett viktigt instrument för freden och i den internationella opinionsbildningen.

Vi nödgas ofta konstatera att FN stått maktlöst när det gäller att hejda brott mot freden. Det

beror inte på några fel i FN:s stadga eller organisation, fel som skulle kunna rättas till genom några fyndiga reformer. Det beror på att stormakterna inte varit tillräckligt eniga och tillräckligt förutseende för att i tid begagna sig av FN-maskineriet för att undanröja de omedelbara orsakerna till fredsbrotten. Men även om FN av detta skäl inte kunnat hindra våldsanvändning har organisationen ändå haft en väsentlig roll att spela. Utan dess insatser skulle helt säkert våldet fått än större utrymme. Utan dess insatser skulle lidandena för de berörda folken ha varit ojämförligt mycket större. Från den senaste konflikten på Cypern har vi många berättelser om hur FN-soldaterna, svenskar och andra, kunnat rädda liv genom lokala eld-upphör och på många andra sätt minska civilbefolkningens lidanden.

Sverige har mer än någon annan stat bidragit med personal till FN:s fredsbevarande styrkor. I konsekvens därmed har vi också reagerat positivt på generalsekreterarens vädjan om förstärkningar av FN-trupper till Cypern.

Det är också karakteristiskt att när det gäller genomförandet av arrangemang i Mellersta Östern, som redan träffats eller som planeras, FN som en självklarhet skall ges utomordentligt viktiga

uppgifter. Det gäller här uppgifter som inget annat organ än just FN är i stånd att åta sig. FN behåller alltså sin plats som ett visserligen bräckligt och otillräckligt men ändå viktigt och i grunden oersättligt instrument för fredens bevarande.

Jag har talat mycket om dagens situation och dagens kriser och de slutsatser som härav kan dras. Avgörande är dock de långsiktiga utvecklingstendenserna. Det har att göra med världens säkerhet på längre sikt och med möjligheterna för människorna att överleva med rimliga levnadsvillkor.

Den avgörande frågan är: Kommer vi att gemensamt kunna skapa en internationell och nationell politik som inriktas på en klok hushållning och en rättvis fördelning av jordens begränsade resurser för att trygga grundläggande behov för människor varhelst de finns på vår jord? Att detta är den centrala frågan belyses bl.a. i en rapport av Gunnar Adler-Karlsson till Världsbefolkningskonferensen.

Trots alla tekniska framsteg under de gångna årtiondena har UNESCO visat att jorden i absoluta tal räknat aldrig haft så många vuxna analfabeter som idag. ILO har visat att vi aldrig har haft så många arbetslösa eller undersysselsatta som

idag. Och Världshälsoorganisationen har visat att det aldrig funnits så många människor som saknar rent dricksvatten som det finns idag.

Frågan kan preciseras ytterligare:

Är världens rika minoritet beredd till uppoffringar, till att ge upp något av sina privilegier och maktpositioner?

I dessa frågor är Förenta Nationerna ett omistligt forum. En rad av samtidens viktigaste konferenser äger rum i år i FN:s regi:

Generalförsamlingens specialsession och råvaru- och utvecklingsproblemen i våras.

Havsrättskonferensen som nu pågår i Caràcas.

Världsbefolkningskonferensen i Bukarest denna månad och höstens Världslivsmedelskonferens i Rom.

Inom FN:s rymdkommitté, Nedrustningskommissionen i Genève, FN:s miljöstyrelse i Nairobi och de fortlöpande UNCTAD-konferenserna pågår ett omfattande arbete. Förenta Nationerna har aldrig tidigare varit inne i ett så aktivt skede.

De problem som behandlas på dessa olika konferenser är var för sig gigantiska. Men de kan ej skiljas från varandra. De måste ses i ett stort gemensamt sammanhang. För att ta ett exempel:

Brist på olja kan leda till brist på konstgödningsmedel och detta för med sig brist på livs-

medel. Livsmedelsproblemet hänger också samman med den väldiga befolkningsökningen - 75 miljoner fler munnar att mätta varje år. Det är också knutet till den standardökning i de rika länderna som fört med sig levnadsvanor som hårdare förbrukar vad jorden kan frambringa.

Världens ekonomiska tillväxt är nu orimligt fördelad både inom och mellan nationerna och leder till en skrämmande brist på socialt innehåll.

FN:s utvecklingsstrategi har som främsta mål för u-länderna individens välfärd och arbetet för att alla skall få bättre levnadsvillkor. Ekonomisk tillväxt kommer inte automatiskt alla till del. Vad som skett på många håll är i stället att vissa grupper fått lägre standard trots att genomsnittet har höjts. I utvecklingsprocessen finns det ofta mekanismer som skapar fattigdom för de många samtidigt som ett fåtal ökar sin rikedom. Att endast lita till privata vinstmotiv som utvecklingskraft inbjuder till sådana problem. "Den gröna revolutionen" i u-landsjordbruket, en oplanerad industrialisering och mekanisering är exempel på processer som redan skapat väldig arbetslöshet och förnedrande slumtillvaro. Det gäller att välja sådana produktionsformer som undviker dessa effekter, att klarlägga de konflikter som finns inbyggda i en ekonomisk utveck-

ling och söka få fram ett program som kan ge välstånd åt alla och inte bara för ett fåtal. Därför är ländernas ekonomiska och sociala struktur avgörande. Det uppmärksammar vi i vår biståndspolitik.

Inför den väldiga anspänning som världssamfundet nu står inför vill Sverige söka ge ett konstruktivt bidrag.

Vår linje kan i all enkelhet sammanfattas så här:

För det första: Vi vill främja fred och nedrustning.

Vi kommer att slå vakt om vår alliansfria utrikespolitik. Den erkänns och respekteras som ett bidrag till stabiliteten i vår del av världen. Vi kommer inte att anskaffa kärnvapen. Sveriges anslutning till ickespridningsavtalet är kategorisk. Vi verkar aktivt för en humanisering av krigets lagar vid den mellanstatliga konferensen i Genève. Sverige har krävt totalförbud mot användning av särskilt grymma vapen. Vi är beredda att fortsätta vårt engagemang i FN:s fredsbevarande styrkor.

För det andra: Vi vill bidra till de fattiga staternas utveckling. Vi vill stödja u-ländernas egna strävanden mot ekonomiskt och politiskt oberoende och främja nationell oavhängighet. Vi uppfyller FN-målsättningen att nästa år överföra 0,7 procent av BNP till u-länderna, ett mål som vi och Holland

troligen blir ensamma om att uppnå 1975.

Vi eftersträvar en demokratisering av det internationella utvecklingsarbetet genom ett ökat u-landsinflytande i de multilaterala organisationerna. Vi stöder principen att varje stat har rätt att fritt förfoga över sina egna naturresurser.

För det tredje: Vi vill motverka förstörelse av den mänskliga miljön, rovdriften av jordens allmänningar och främja en rättvis fördelning.

Vårt initiativ till världens första miljökonferens följs upp. Vi har i år undertecknat en nordisk miljövårdskonvention och ett avtal om skydd av Östersjöns marina miljö. Vi vill ersätta den anarki som nu råder och framför allt gagnar isländerna med tillgång till hypermodern teknologi med ett internationellt regelsystem som skapar rättvisa och garanterar en god hushållning av mänsklighetens gemensamma tillgångar.

För det fjärde: Vi vill en demokratisering av världssamfundet. Sverige vill medverka till att det sker en förskjutning i den internationella maktstrukturen till de fattiga nationernas fördel, Det är också en fråga om att urholka de rika staternas maktmonopol och att beskära de multinationella företagens inflytande. Vi skall fortsätta vårt stöd till frihetsrörelserna och medverka i opinionsbildningen mot diktatur och brott mot de mänskliga rättigheterna.

För det femte: Vi vill ha starka internationella organisationer, ett starkt FN. Vad som krävs på alla områden är ett internationellt kontrollmaskineri i internationell regi för att undvika att nationalistiska eller monopolistiska intressen kan ge upphov till nya konflikter och för att möjliggöra att de nya resurserna ställs till alla länders förfogande. I dessa frågor försöker vi medverka till en praktisk, handlingsduglig internationalism.

Vad vi egentligen har att välja mellan är superstaternas övermakt och den internationalism de multinationella företagen representerar eller ett brett folkligt samarbete över gränserna, internationella organisationer, främst inom FN:s ram, med verkliga möjligheter att fatta beslut och genomdriva lagar på den internationella rättens grund.

Vårt val är självklart.

Denna nya globala situation står vi inför samtidigt som industriländerna i sin inre utveckling står inför utomordentligt svåra problem. Inflationen grasserar med siffror som slår tidigare efterkrigsrekord, produktionen stagnerar i flera av de viktigaste industristaterna, de monetära problemen får, med oljepengarna, en storlek och svårigheter som aldrig tidigare. Paralleller dras med 20-talets krisfenomen. Ett spöke frammanas av en världsekonomi uppdelad i ekonomiska block som blickar inåt och höjer murarna mot yttervärlden.

Hela denna utveckling ger upphov till utomordentligt pessimistiska betraktelser. Kända vetenskapsmän skriver böcker som handlar om huruvida människan har någon framtid. När man studerar dessa bistra framtidsprofetior finner man ett gemensamt drag. Det är inte i en ohämmad tillväxt, i det privata vinstmotivet, i kapitalismens ekonomiska system, som man skönjer en uthärdlig framtid. Det är någon form av socialism som hör framtiden till. Denna socialism kan bli auktoritär och frihetsfientlig. Den kan också satsa på människornas vilja till medansvar och gemenskap, deras känsla för solidaritet.

Det är socialdemokratins grundläggande styrka att den kan betrakta såväl inhemska som internatio-

nella problem ur samma perspektiv och den gemensamma lösningen heter solidaritet.

Här har en svensk poet skrivit följande ord:

Solidaritet är en rikedom
av oprövade möjligheter

Framtid är äventyr
och en frihet finns:
att försöka befrielse genom gemenskap.